

TOPONÍMIA EN DISSEMINAT A LA PERIFÈRIA DE PALMA (I V): SA INDIOTERIA (1869-)

TOPONÍMIA EN DISSEMINAT A LA PERIFÈRIA DE PALMA (I V): SA INDIOTERIA (1869-)

Antoni Ginard Bujosa

Introducció

En una sèrie de quatre aportacions precedents ens marcàrem l'objectiu de documentar la toponímia i l'evolució de la petita propietat en disseminat de sa Indioteria (GINARD, 2008, 2009, 2010 i 2011). La successiva divisió de propietats des del segle XVIII, sense arribar a constituir un poblament concentrat, feia créixer la microtoponímia. Al mateix temps, la progressiva consolidació de l'estructura territorial donava lloc a diferents variants per designar el conjunt de la barriada. El nom de *sa Indioteria* és el resultat final d'un particular procés de configuració toponímica. S'han documentat fins a cinc formes diferents o variants, que provenen d'una mateixa arrel i que responen a una seqüència de caràcter evolutiu: barri dels Indioters, Cals Indioters, pla dels Indioters, pla de sa Indioteria i, finalment, el nom actual *sa Indioteria*.

Les dècades de 1860 i de 1870 són un moment important en la consolidació de l'estructura territorial i humana de sa Indioteria. Amb el pas dels anys és possible, d'una banda, resseguir la continuïtat de la microtoponímia de la petita propietat, a través de diverses fonts. Però, de l'altra, quant al nom de la barriada, la denominació de *sa Indioteria* apareix definida entre els anys 1869 i 1879, quan el topònim actual sa Indioteria és clarament assumit de manera col·lectiva.

Retorn al passat

Tota recerca documental té alts i baixos en funció dels documents localitzats i consultats. En el nostre cas, noves referències que es remunten al segle XVI aporten informació que completa la publicada sobre alguns dels establiments.

A.

Segons les referències sobre Son Castelló, dia 2 de novembre de 1534, *Joannotus Parera mercator* establia a *hono Baptiste Bonet mercatori* un rafal amb un canó d'aigua de la síquia de la

ciutat de Mallorca. Parera posseïa el rafal de Joana, sa mare, com a hereva universal de Salvador Thomàs, apotecari, segons testament de 6 de juny de 1499. El canó d'aigua s'havia adquirit a *hono Petro Samates* i també arribava al rafal del magnífic *Joanne Fuster*. El rafal de Joanot Parera era alou en tres parts del senyor rei, de la porció que fou del noble Huguet d'Empúries, i la quarta part era alou del bisbe i Capítol de Mallorca. Confrontes del rafal de Joanot Parera: *Et affrontatur totus dictus rafallus cum vinea et campo in ipso inclusis ex una parte cum dicto camino quo itur ad parrochia de bunyola antiquitus dicto de barber. Et ex aliis duabus partibus cum torrente qui ibi est ab antiquo dicto de barber. Et ex alia parte cum rafallo dicto de orpina. Et cum garrigiis rafalli magnifici pelagii fuster domicelli* (ARM ECR 512, f. 186r-189r).

El 6 d'agost de 1539, *Baptista Benet* (sic) mercator establí a *Bartholomeo Castello*, de la parròquia de *Muntuerio*, el rafal amb un canó d'aigua de la síquia de la ciutat de Mallorca adquirit a Joanot Parera. Havia canviat el titular de les *garrigiis rafalli mag. philippi de pax fuster domicelli* (ARM ECR 512, f. 472r-474 i 475r-476v).

La documentació del segle *xvi* és anterior als primers establiments a la zona de sa Indioteria, però aporta evidències de l'ús d'aigua de la font de la Vila, probablement del canó de Son Samates, des de final del segle *xv*. Igualment, evidencia un antic topònim del camí de Bunyola, dit *de Barber* (o d'en Barber), una denominació extensible a l'actual torrent de na Bàrbara.

Durant el segle *xviii*, el 4 d'abril de 1737, l'honor Barthomeu Castelló, fill de Barthomeu, declara tenir en fideicomís el rafal de Son Castelló: *Afronta dit Rafal Camp y Vinyota de una part ab lo dit camí Real de Buñola, antiguament dit den Barber, de altre ab terras de Miquel Lliteras tixedor de lli de las matexas pertinencias, de altre ab Torrent de Barbara, olim dit den Barber, de altre ab Rafal ara anomenat son Rigo, y antes son Gelabert del Reverend Gabriel Jaime Prevere y Beneficiat en la Cathedral, de altre ab Rafal dit son Staca de Berenguer Amoros, y de altre ab diferents stablidors, y ab Rafalet de Gabriel Aguiló anomenat cal Menescal* (ADM 21/9/14, f. 13-14).

El text posa de manifest una sèrie de canvis. El nom del torrent és *torrent de Barbara*, *olim dit den Barber*. Més en concret, la referència a *diferents stablidors* coincideix amb els primers establits procedents de l'antic Son Fuster, documentats entre 1679 i 1739 (vegeu GINARD, 2008: 75-76), potser sobre les anteriors confrontes de Son Castelló anomenades *garrigues* del rafal dels Fuster. Així mateix, el *Rafalet de Gabriel Aguiló anomenat cal Menescal* es refereix a

les terres de sa Bomba, aportant un topònim anterior. El 3 de juny de 1718, Gabriel Rafel Aguiló Cortès (+ 2 d'agost de 1735), negociant, fill de Pere Joan, botiguer, capbrevava un rafal de setze quarterades i mitja de terra, abans de pertinença del rafal Son Fuster, que confrontava, entre d'altres, amb el rafal Son Castelló, que posseïa en virtut de venda al seu favor feta per Miquel Oliver, **ferrer i manescal**, i Anna Ferrer, cònjuges, el 22 de febrer de 1711. El seu fill i successor, Agustí Antoni Aguiló, negociant, capbrevava el mateix rafal, amb un increment de la propietat, d'una quarterada i mitja, que confrontava amb terres del rafal Son Castelló, en virtut de venda al seu favor feta per Antoni Font, conrador, i Joana Massot, cònjuges, el 15 de març de 1736 (vegeu GINARD, 2008: 77).

B.

A principi del segle XIX, segueix el procés de fragmentació en petita propietat. Dia 6 d'agost de 1805, Eleonor Blanch, filla de Bernat i Catalina Calafat, venia a Nicolau Orell, *cultori*, fill de Macià, una peça de terra de tenor de mig quartó (d'una quarterada i deu sous de terra, de procedència de Son Orpina), que confrontava amb Son Orpina, amb terres dites *Can Santandreu* de Pere Antoni Vadell, amb terres de Maria Bauzà i amb terres de Sebastiana Blanch. La titular posseïa la propietat per divisió entre germans de 13 de novembre de 1803 i havia estat capbrevada el 3 de juliol de 1793 (ARM ECR 585, f. 68r-69v). Nicolau Orell capbrevava la propietat el 29 d'agost de 1805 (GINARD, 2008 i 2009). La peça prové de l'establiment de 15 d'agost de 1744 a Joan Calafat (GINARD, 2008; vegeu també núm. 10.1 i 10.2, a continuació).

L'any 1808, els documents referits als estims de 1685 inclouen per duplicat una dotzena de registres, que ens són coneguts en la seva major part dels establiments existents des de mitjan segle XVIII. Tot i que hi ha errors evidents, és possible extreure'n diferents matisos. La font són els *Borradores al Libro Magistral del termino de esta Ciudad q. comprende el distrito de Marratgi, Buñola y Santcellas todo con arreglo á las Estimaciones del catastro corr.^{te} del Año 1685. Se ha formado este Borrador en 1808* (ARM, D-601). En primer lloc, l'apartat *Termino de la Ciudad / Libro Borrador del Catastro del Termino operado en el Año 1808* (f. 1 i ss) i, en segon lloc, l'apartat *Libro Borrador del Catastro del termino operado en el año 1808* (f. 40 i ss).

1.1. 1808 / Ant.^a Mas V^a de Rafel Porcell = Per 3 q.^{das} terra de mr ne or: 188 q.^e fonch de Juana Ferra V^a y sucesora de Onofre Porcell, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 43 – 62 £ 10 & (ARM, D-601, f. 6).

1.2. 188 / Antt.^a Mas V^a de Rafael Porcell = Per 3 quarteradas terra de mayor numero or: 188 q.^e fonch de Juana Ferra V^a y sucesora de Onofre Porcell, y resta de altre son Cte tenia en el E

1° C^s ____ 43 – 62 £ 10 & (ARM, D-601, f. 49v).

És la continuació del capbreu de 6 de juliol de 1739. El 23 de juny de 1793 ja s'havia dividit entre els fills i hereus d'Antònia Mas (GINARD, 2008: 76 i 85-86).

2.1. 1808 / *Macia Frau de Macia y de Maria Frau = Per 8 q.^{das} terra or: 188 de Cte. de Maria Frau V^a se mare, y resta de la qe. te en el Lib^e E 1° C^s ____ 456 – 260 £ & (ARM, D-601, f. 6).*

2.2. 188 / *Macia Frau de Macia y de Maria Frau = Per 8 q.^{das} terra or: 188 de Cte. de Mª Frau V^a se mare, y resta de la qe. te en el E 1° ____ 456 – 260 £ & (ARM, D-601, f. 84).*

Hauria de ser la continuació del capbreu de 16 de febrer de 1737 (GINARD, 2008: 76). L'extensió no coincideix i el titular seria Maciana Frau (no Macià).

3.1. 1808 / *Mig.l Frau de Macia, y de Maria Frau = Per Ostal y terra or: 188 de Cte. de dita se Mare, y resta de la qe. te en el Lib^e E 1° C^s ____ 455 – 595 £ & (ARM, D-601, f. 6).*

3.2. 188 / *Mig.l Frau de Macia y de Maria Frau = Per Ostal y terra or: 188 de Cte. de Mª Frau V^a se mare, y resta de la qe. te en el E 1° ____ 456 – 595 £ & (ARM, D-601, f. 84).*

Ha de ser la continuació del capbreu de 8 de febrer de 1737 (GINARD, 2008: 76), a pesar de no coincidir la procedència. Miquel Frau està documentat a s'Hostalet el 19 d'abril de 1800, el 1807 i el 1813 (vegeu GINARD, 2009).

4.1. 1808 / *Mig.l Llinas conrrador – Per pesa de terra or: 190 q.^e fonch de Maciana Frau y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 41 – 75 £ & (ARM, D-601, f. 7).*

4.2. 190 / *Miguel Llinas conrrador – Per Pesa de terra or: 190 q.^e fonch de Maciana Frau, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° C^s ____ 41 – 75 £ & (ARM, D-601, f. 48v).*

Pot ser una procedència del registre anterior núm. 2.1 i 2.2. Miquel Llinàs està documentat el 19 d'abril de 1800, el 1807 i el 1813 (vegeu GINARD, 2009).

5.1. 1808 / *Marti Cañellas de Onofre = Per terra or: 191 de mr ne, q.^e fonch de Raf. Jaume del Pont de Buñola, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 42 – 80 £ & (ARM, D-601, f. 7v).*

5.2. 191 / *Marti Cañellas de Onofre = Per terra, or: 191 de mayor ne, q.^e fonch de Raf. Jaue. del Pont de Buñola, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° ____ 42 – 80 £ & (ARM, D-601, f. 48v).*

El titular (*Marti Cañellas de Onofre*) està documentat als capbreus de 29 de juny i de 14 de juliol de 1793 (GINARD, 2008: 86-88); l'assignació de la procedència planteja dubtes.

6.1. 1808 / *Cat.^a Bestard V^a = Per 11 q.^{das} 5 orts, 8 & 4 tierra de pertinencias del Rafal Son*

Daviu, or: 191 q.^e fonch de Gabriel Vidal, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s _____ 42 – 450 £ & (ARM, D-601, f. 7v).

6.2. 191 / *Catt.^a Bestard V^a = Per 11 q.^{das} 5 orts, 8 & 4 terra de pertinencias del Rafal Son Daviu, or: 191 q.^e fonch de Gabriel Vidal, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° C^s _____ 42 – 450 £ & (ARM, D-601, f. 48v).*

El registre ha de referir-se a les terres de Son Borràs, que correspondrien a les de Catalina Borràs (1774). El topònim Son Borràs s'ha documentat el 26 de novembre de 1775 (com a confronta) i el 1784. Molt probablement, l'origen del nom s'ha de trobar als *estims* de 1685: *Lo rafal dit Son Daviu de Miquel Borràs* (ARM D-1253, f. 191v). En relació a *Miquel Borràs per rafal dit Son deviu*, del 1685, s'ha documentat *Gabriel Vidal fill de Joan*, l'any 1762 (ARM D-1273, f. 42). Cap al 1800 es registra la propietat de *Juan Vidal de Gbel y Cata Bestard. Son Borràs*. Posteriorment, a l'*apeo* de 1818, les onze quarterades de Son Borràs haurien donat lloc a quatre propietats: dues d'una quarterada, una de dues quarterades i una de set quarterades (de Joan Vidal) (vegeu GINARD, 2008 i 2009). Pel que fa a aquesta i altres procedències de l'antic Son Daviu, no hem localitzat ni actes de l'establiment ni capbreus.

7.1. 1808 / *Migl. Casellas conrrador = Per 2 q.^{das} terra pertinencias del Rafal Son Orpina or: 191 q.^e fonch de Cata Llull, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s _____ 42 N (ARM, D-601, f. 7v).*

7.2. 191 / *Miguel Casellas conrrador = Per 2 q.^{das} terra de pertinencias del Rafal Son Orpina or: 191 q.^e fonch de Catt.^a Llull, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° C^s _____ 42 Nil (ARM, D-601, f. 49).*

Correspon a l'establiment de 15 d'agost de 1744 (GINARD, 2008: 78).

8.1. 1808 / *Melcion Carrio Fuster = Per 3 q.^{das} terra de pertinencias del Rafal Son Orpina or: 191 q.^e fonch de Cata Llull V^a, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s _____ 43 N (ARM, D-601, f. 8).*

8.2. 191 / *Melcion Carrio Fuster = Per 3 q.^{das} terra de pertinencias del Rafal Son Orpina or: 191 q.^e fonch de Catt.^a Llull V^a, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° _____ 43 Nil (ARM, D-601, f. 49).*

Per ser breu, Melcior Carrió, fuster, és la persona més significada dels primers establidors des del 1744. Les tres quarterades no representen ni les seves propietats ni les dels seus hereus (vegeu GINARD, 2008).

9.1. 1808 / *Gabl. Santandreu y Ripoll, conrrador = Per terra y casas or: 191 q.^e fonch de Gabl. Santandreu y Llull, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 43 – 337 £ 16 & 3* (ARM, D-601, f. 8).

9.2. 191 / *Gabriel Santandreu y Ripoll conrrador = Per terra y casas or: 191 q.^e fonch de Gabriel Santandreu y Llull, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° ____ 43 – 337 £ 16 & 3* (ARM, D-601, f. 49).

Amb dubtes, podria tenir relació amb un dels topònims *Can Santandreu* (vegeu GINARD, 2009).

10.1. 1808 / *Marti frontera de Ant.^o de Solter = Juan Bauza = Juan Calafat = y Jaume Vadell, moradors en lo pnt terma = Per 9 q.^{das} terra de pertinencias del Rafal Son Orpina or: 191 q.^e fonch de Cata Llull V.^a Y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 43 N* (ARM, D-601, f. 8).

10.2. 191 / *Marti Frontera fill de Antt.^o de Solter = Juan Bauza, Juan Calafat, y Jaume Vadell moradors en lo pnt terma = Per 9 q.^{das} terra de pertinencias del Rafal Son Orpina or: 191 q.^e fonch de Cat.^a Llull V.^a y resta de altre son Cte tenia en el E 1° C^s ____ 43 Nil* (ARM, D-601, f. 49v).

Correspon a l'establiment de 15 d'agost de 1744, dividit entre els hereus dels titulars el 14 de febrer de 1767 (vegeu GINARD, 2008: 78-79).

11.1. 1808 / *Cat.^a Garau = y Juan Amengual, conrrador son Nebot = Per casas y terra or: 191 q.^e fonch de Macia Garau y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 45 – 300 £ &* (ARM, D-601, f. 8v).

11.2. 191 / *Catt.^a Garau, y Juan Amengual conrrador son Nebot = Per casas y terra or: 191 q.^e fonch de Macia Garau y resta de altre son Cte tenia en el E 1° C^s ____ 45 – 300 £ &* (ARM, D-601, f. 50v).

Amb dubtes, pels noms i cognoms podria establir-se alguna relació amb persones documentades (vegeu GINARD, 2008 i 2009).

12.1. 1808 / *Margta. Roca = Per 2 q.^{das} terra de mr. ne. or: 191 q.^e fonch de Marti Cañellas, y resta de altre son Cte tenia en el Lib^e E 1° C^s ____ 444 – 80 £ &* (ARM, D-601, f. 9).

12.2. 191 / *Margta. Roca = Per 2 q.^{das} terra de magor ne. or: 191 q.^e fonch de Martin Cañellas, y resta de altre son Cte tenia en el E 1° C^s ____ 444 – 80 £ &* (ARM, D-601, f. 75v).

Correspon a la propietat capbrevada el 4 de juliol de 1793 i que té l'origen en l'establiment de 15

d'agost de 1744 a Martí Frontera (vegeu els núm. 10.1 i 10.2 i GINARD, 2008: 86-87).

C.

A cavall entre els segles XVIII i XIX, hi ha referències específiques sobre la capella de Son Nicolau.

L'establiment de Son Nicolau a favor de Francesc Miró Pisà, mercader, s'ha de datar a 11 de juliol de 1735 i, fins ara, havíem acceptat la construcció de la capella com a oratori públic l'any 1746 (GINARD; FEMENIA, 2004). Segons la documentació, *Francisco Miró Mercadel* [sic, mercader] havia disposat en testament fundar una capellania amb l'obligació de celebrar missa tots els diumenges i festes a l'oratori de la possessió Son Nicolau. Després de la mort de Francesc Miró (+ 14 de gener de 1751), el seu germà, doctor Bernat Miró, prevere, fundava la capellania el 19 de novembre de 1759 i l'oferia a Pere Joan Sanxo, fill de Jaume i d'Agnès, que sol·licitava la primera clerical tonsura el 21 de novembre de 1759. La capellania estava dotada amb setanta-dues lliures moneda de Mallorca, amb l'obligació de celebrar missa tots els dies per l'ànima del fundador i dels seus i els diumenges i festes de precepte a l'oratori. La capellania fou suprimida el 5 d'octubre de 1787 per decret del bisbe Pedro Rubio. Més endavant, el 3 de setembre de 1831, Joan Miró Roig de Lluís (+ 1856) demanava els drets de la capellania per al seu germà Damià, que moria sense descendència (+ 3 de juliol de 1874) (ADM 2/17/46 i 21/50/6).

D.

A la primera meitat del segle XIX havíem documentat diferents propietats procedents de Son Pons dels Ullastres, a tramuntana del camí dels Reis. L'any 1866, la possessió de Son Pons, de 130 quarterades, confrontava, a tramuntana, amb Son Llompard, de Claudi Marcel Rul·lan; a llevant, amb la Pleta, de Josep Joan; a migjorn, amb el camí dels Reis, i, a ponent, amb la carretera de Sóller; la propietat era travessada de llevant a ponent per un camí. El 16 de març de 1893, Maria Fortuny i de Verí, esposa de Jordi de San Simón i de Montaner, venia Son Ponç dels Ullastres a Miquel Oliver Maiol, per 180.000 pessetes; la possessió tenia 132 quarterades, dos quartons i 14 destres i confrontava, a tramuntana, amb Son Llompard, de Guillem Marcel Amer; a llevant, amb el torrent Gros, la Pleta, Cal Llauner i Can Alorda; a migjorn, amb la Rota i el camí dels Reis, i, a ponent, amb la carretera de Sóller, Can Xorondo i altres establits.¹³²

Sa Indioteria (1869-1871)

¹³² Consultat a Son Pons dels Ullastres, a la publicació electrònica *Possessions de Palma. Història i arquitectura del terme de la Ciutat*.

Avançat el segle XIX, després de l'any 1869, el nom *pla dels Indioters* compareix transformat en la forma actual *sa Indioteria*. Primerament, en els documents d'un expedient de la *Junta local de primera enseñanza*, titulat «*Sobre creacion de dos escuelas incompletas de distintos sexos en el lugar de la Indioteria*» (AMP, Lligall 1738, XIX). La creació de les escoles és una iniciativa municipal en resposta a la sol·licitud presentada pels veïns per a la cobertura dels serveis comunitaris. El context era el nou clima favorable a l'expressió de les llibertats democràtiques de les classes populars com a conseqüència de la revolució de setembre de 1868 (*la Gloriosa*) que havia provocat la caiguda d'Isabel II. La ràpida acceptació de la demanda és una prova de la sensibilitat a les reivindicacions de l'Ajuntament «popular» de Palma: «*Esta Junta se ha enterado de los laudables deseos espuestos por varios vecinos de la Indioteria para que se establezca en aquel lugar una escuela incompleta de niños y otra de niñas, puesto que sus hijos se ven precisados á concurrir á las de Son Sardina, distantes más de tres cuartos de legua, lo que impide que muchos reciban la instruccion elemental indispensable.*» (7 d'octubre de 1869).

Les referències toponímiques de tots els documents de l'expedient de les escoles, dels anys 1869-1870, són sempre «*la Indioteria*», el «*barrio de la Indioteria*» o «*el lugar llamado la Indioteria*». Vint-i-cinc anys després, un altre expedient del 1894 (AMP, Lligall 788, XIV) té per títol «*Sobre Abusos comentidos por el Maestro de la escuela de la Indioteria*».

En segon lloc, els censos electorals també usen el terme *Indioteria*. En concret, l'any 1871, la relació manuscrita dels electors del terme de Palma de la parròquia de Sant Jaume figura al districte 3r, col·legi 8è, *Sección de Son Sardina* (AMP, AH 2064/2). En referència al domicili de l'elector, incorpora el nom *Indioteria*, juntament amb els microtopònims de les cases o propietats.

L'església i l'intent de substituir el topònim *sa Indioteria* per *Sant Josep* (1878-1899)

Abans de disposar d'un temple propi, la feligresia de *sa Indioteria* depenia de la vicaria de Son Sardina, de la parròquia de Sant Jaume. Igualment, es feien funcions religioses a la més propera capella de Son Nicolau, de la parròquia de Sant Miquel. El 10 de maig de 1870, l'Ajuntament nomenava el prevere Josep Balanzat i Bernal, natural d'Eivissa, mestre en propietat de l'escola de nins de *sa Indioteria* qui, al mateix temps, col·laborava en els serveis religiosos. En aquest sentit, s'ha conservat un manuscrit original titulat *Cuaderno de bendiciones, 1870. Son Nicolau 4 Marzo – Balanzat*. Això no obstant, l'administració de sagraments depenia de

Son Sardina.

Durant els primers anys del període de la Restauració, els esforços se centraven en el projecte de la construcció del temple parroquial de Sant Josep del Terme. La cobertura de les necessitats religioses afectava tant sa Indioteria com el pla de Son Nebot (Marratxí), a l'altra part del torrent Gros. Dia 22 de maig de 1878, mossèn Guillem Fiol i un grup de persones del poble cursaven la petició al bisbat per edificar el temple de Sant Josep: «*Los infrascritos **vecinos de la Comarca de la «Indioteria», distante de Palma, de «Son Sardina» y de San Lazaro mas de una hora, [...], han concebido la idea de levantar un templo á Dios Nuestro Sr. bajo la invocación del patriarca San José, que acaso dé nombre en lo sucesivo al pueblo que se viene formando***» (ADM III/11/1).

L'edificació de l'església de Sant Josep i el projecte de la futura parròquia de Sant Josep del Terme (sa Indioteria i el pla de Son Nebot) haurien pogut provocar un canvi radical del nom originari de sa Indioteria i la substitució pel de *Sant Josep*. La instància del 22 de maig de 1878 no només fa referència a l'advocació del temple i a la denominació de la futura parròquia, sinó que també inclou una evident proposta de substitució toponímica del nom històric de la barriada: «*bajo la invocación del patriarca San José, que acaso dé nombre en lo sucesivo al pueblo que se viene formando*». És a dir, la nova església de Sant Josep per al nou «*poble*» (en aquest cas, un barri de caràcter obrer) de *Sant Josep*. La proposta de canvi era promoguda de manera «oficial» per l'Església.

Des del 1878 la idea del «nou poble» de *Sant Josep* es reflecteix a la portada del llibre de registre de les obres de l'església, encapçalat per la inscripció «*Iglesia de San José. 1878. Sala de Conferencias del **nuevo pueblo S. José***», juntament amb un segell que, a més de la imatge de Sant Josep, té aquest text «*Iglesia de S. José - del pueblo del mismo*». La lectura de documents posteriors a 1878 fa possible constatar una clara diferenciació entre les terres de sa Indioteria i les de Son Nicolau. Quan parlen del temple en construcció ho fan de Son Nicolau. Més endavant, el 1883, les referències no havien canviat. El 1899 es continuava diferenciant entre Son Nicolau i sa Indioteria, a la vegada que es feia un cert ús del nom de Sant Josep, encara que fos en referència a l'església: «*En la iglesia de San José (extramuros)*». El mes de juliol de 1899, el Butlletí Oficial del Bisbat informava de la benedicció de l'església, «*construïda en el sitio **vulgarmente denominado L'indioteria** [sic], cerca del Pont d'Inca.*» (vegeu GINARD; FEMENIA, 2004).

Sembla clar que, per part d'un estament com l'Església, hi havia una voluntat d'eliminar un nom d'etimologia popular, suposat «vulgar»; a mesura que l'entitat de població fos més significada mereixia tenir un nom més «noble», que havia de substituir l'altre, considerat vulgar. Fins i tot, potser una altra finalitat seria fer desaparèixer el sentit despectiu o pejoratiu dels derivats de la paraula indiote. En qualsevol cas, a les font orals i populars mai no hem recollit cap referència a un possible significat de caràcter despectiu de les paraules *indiote* o *indioteria*, referides al gentilici de les persones de sa Indioteria o al topònim.

A principi del segle xx, tot i que és evident que el «molt més noble» nom de Sant Josep no havia arrelat, els papers de l'autoritat eclesiàstica encara mantenien la consideració del caràcter «vulgar» del nom de sa Indioteria. Així consta el 1907 en el decret episcopal que erigia la vicaria *in capite* de Sant Josep del Terme. La denominació de Sant Josep arribava a traslladar-se als registres estadístics oficials, referida al grup de cases dels voltants de l'església. Al *Nomenclátor* del 1920, hi apareix el **caserío de Son Nicolau o San José**, segregat de sa Indioteria. El *Nomenclátor* de 1930, també separat de sa Indioteria, identificava novament el **caserío de Son Nicolau o San José**.

Posteriorment, a mitjan segle xx, la versió oficialista del nom de Sant Josep és la que figura recollida a la redacció del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, d'Alcover-Moll, a la veu *Indioteria*, en concret quan es refereix a l'accepció toponímica: «a) *topon. Llogaret i gairebé barriada de la ciutat de Palma, que oficialment s'anomena Sant Josep del Terme.*»¹³³

Sigui com sigui, el nom tradicional de sa Indioteria és el que definitivament ha perdurat, tant per l'ús oral com per l'escrit, tot superant la proposta de canvi i de substitució toponímica pel nom de *Sant Josep*. L'intervencionisme de caràcter institucional per canviar determinats topònims no és cap novetat. En alguns casos ha tengut èxit, però en el cas de sa Indioteria és possible constatar una situació inversa: el manteniment i la pervivència del topònim d'arrel i de tradició popular. Encara que pugui haver-se considerat un nom d'origen vulgar, no per això deixa de ser, en el nostre cas, molt més autèntic.

Això no obstant, dia 5 de desembre de 1878, Guillem Fiol, com a «*capellán del Oratorio público de la comarca S. José, antes Son Nicolau*», demanava al bisbat la creació d'una junta directiva (ADM III/11/2). Una vegada iniciades les obres, en un ambient de gran entusiasme

133 DCVB, tom 6, pàg. 640. Fem notar que l'edició del tom 6 és de l'any 1954.

popular, el diumenge 3 de novembre de 1878, a l'oratori de Son Nicolau i a l'espai de la futura plaça de l'església s'organitzava una festa cívica i religiosa en acció de gràcies pel bon començament de les obres del nou temple i per fomentar-ne la construcció. Uns dies abans, la premsa anunciava els actes prevists: «*En accion de gracias al Patrono de la Iglesia San José, por el acertado comienzo de las obras de su nuevo templo en edificacion, y como rogativa para que les alcance de la Divina Providencia una lluvia abundante, que fertilize sus campos, los vecinos de la comarca Son Nicolau de este término municipal de Palma celebrarán en su oratorio el domingo siguiente solemne fiesta cívico-religiosa.*» (El Diario de Palma, dimarts 29 d'octubre de 1878, pàg. 3).

L'obra de l'església havia començat el mes de juny de 1878. La benedicció i habilitació per al culte fou prevista inicialment per al diumenge 9 de desembre de 1883, però el mal temps obligava a suspendre els actes, a causa d'un fort temporal de neu i de vent (ADM III/11/3). Finalment, el diumenge següent, dia 16 de desembre, un dia assolellat, es duia a terme la funció: «*Bendicion del templo de S. José [...] verificóse anteayer la solemne bendicion de la iglesia de S. José, que los moradores del caserio de Son Nicolau recientemente han levantado en aquel punto*» (vegeu GINARD; FEMENIA, 2004).

Finalment, sa Indioteria (darrer quart del segle XIX – principi del segle XX)

Mentre els estaments eclesiàtics mantenien la proposta de substitució del nom de la barriada, altres instàncies administratives normalitzaven l'ús del topònim *sa Indioteria*, a partir de 1869, encara que en documents notariais posteriors hi apareix la forma «*pago Cals Andiotés*», com consta en còpia d'escriptura de compra-venda de 12 de maig de 1877 del notari Guillem Sancho.

Si un dels primers exemples és un cens electoral de 1871, un altre cas és un cens electoral de 1879,¹³⁴ corresponent a la *Sección del Colegio 8º. Escuela de niñas de Son Sardina*. Els electors s'identifiquen pels noms i llinatges i pels topònims de les propietats en disseminat (*Nombres y domicilio*). Hi ha una primera relació de 211 electors, amb un apèndix de cinc electors, més 50 *Electores Adicionados*; en total, 266 electors, que s'han de situar a Son Sardina i sa Indioteria. A més dels topònims de les propietats, també hi apareixen un total de vint electors que tenen el domicili amb la indicació explícita *Indiotería*.

Pel que fa a l'acceptació popular del nom de sa Indioteria, si hem de fer cas a la revista satírica *L'Ignorància*, l'any 1879, el premi de la loteria de Nadal tocava a sa Indioteria, en el

134 B O núm. 1903 (1879).

sorteig efectuat dia 24 de desembre de 1879 a la Diputació Provincial de les Balears, a favor de la *Casa de Expósitos*, de la Misericòrdia: *Es primé prèmi de sa loteria de la Misericòrdia ha caygut á s'indioteria. Are tenen un indiot més* (*L'Ignorància*, núm. 28, 27 de desembre de 1879, pàg. 4). Com indica el comentari, el guanyador, com a indioter, devia anar estufat com un indiot. Quatre anys després, la mateixa publicació tornava a fer referència a la barriada: «*Si ets endiòts haguessen vengut enguañy de s'Indioteria y axí còm prenían redòs derrera sa paret des camí de Manacor l'haguessen hagut de prendre derrera sa d'es camí de Buñola, hauría estat fácil veure truytes d'endiòts, còsa may vista, mesclada amb qualque indioté perque segons ha avisat l'IGNORANCIA dues vegades, y aquesta fa tres, aquella paret está per à caure. ¿O vòlen que succeyesca lo que succehí s'altre día à n'es camí de sa Vileta? Es guardes rurals còm que sian cosins germans d'es Municipals y Serenos.*» (*L'Ignorància*, núm. 237, 22 de desembre de 1883, pàg. 4).

Altres registres públics, com la Comptaduria d'Hipoteques, anoten «*Indiotaria*» [sic] (1877), «*pago Indioteria*» (1883) i «*pago s'Andiotaria*» [sic] (1883) (vegeu ARM, CH 811; i VALERO, 2008: 62 i 225).

Un altre exemple oficial de caire administratiu és la definició dels districtes municipals, a través de relacions impreses que indiquen la *División del Distrito municipal de Palma...*, amb notes a mà. Així, a partir de l'any 1885, dins el *Distrito octavo*, el **Barrio 1º de la Indioteria**, que *Abraza la zona de terreno comprendida de la derecha del camino de Sóller y de la izquierda del de Bunyola*, se separa del *Barrio 2º de Son Sardina*.¹³⁵ En alguna ocasió, en data probablement posterior, el barri 10 de sa Indioteria forma part del districte tercer (AMP, AH 2069/12). És obvi que els límits de la secció del districte municipal, entre el camí de Sóller i el de Bunyola, no abasten tot l'espai que pròpiament podem assignar a sa Indioteria.

Segons la *Guía de la administración municipal de la M.I.N. y L. Ciudad de Palma Capital de Baleares* (Palma, Imprenta de Juan Colomar, setiembre de 1885), a la *División de las afueras del municipio de Palma en zonas y cuarteles*, la Zona 6ª San Lázaro [sic]¹³⁶ / *Comprende desde el camino de Sóller al de Buñola*; en relació a sa Indioteria, la distribució en *Cuarteles* és la següent: 4º Son Estaca / 5º Son Arpina – Son Daviu / 6º Can Brusca – Can Xorondo / 7º Cas Xamarró – Can Barrera – La Bomba / 8º Cas Padasser – Hostalet / 9º Son Llompart – Son Reus. De manera separada, la Zona 7ª Son Fustér / *Comprende desde el Camino de Buñola hasta el de*

¹³⁵ AMP, AH 2069/9 (datació manuscrita: 1885-87; impressió: *Imp. de J. Colomar y Salas, 1885*); AH 2069/10 (datació manuscrita: 1887 à 1889; impressió: *Imp. de Juan Colomar y Salas, 1886*); AH 2069/11 (datació manuscrita: 1890 y 1891; impressió: *Imp. de Juan Colomar y Salas, 1886*); AH 2069/12 (sense datació; impressió: *Imp. de Juan Colomar y Salas, 1886*).

¹³⁶ La denominació *San Lázaro* només pot ser una errada.

Inca, i en els *Cuarteles* hi ha el 4º *Son Nicolau – Ca ne Rotje – Can Carrió – Can Rossés* (pàg. 102-103). A la *División administrativa del municipio de Palma*, el *Distrito Octavo Son Sardina* inclou el *barrio 1º Lo constituye el territorio llamado Indioteria entre los caminos de Sóller y de Buñola* (pàg. 121); dins el *Distrito Tercero San Antonio de Padua*, el *barrio 10º Comprende el terreno incluido entre los torrentes de Bárbara y Gros y los caminos de Manacor y de Buñola llamado es pla d'en Fuster* (pàg. 115).

Uns anys després, la *Guía de la administración municipal de la M.I.N. y L. Ciudad de Palma Capital de Baleares* (Palma, Tipografía de Bartolomé Rotger, 1894), a la *División administrativa del municipio de Palma*, dins el *Distrito 8º* especifica el *Barrio 1º de la Indiotería – Alcalde don José Barceló Bestard, Cas Misé / Abraza la zona del terreno comprendido de la derecha del Camino de Soller y de la izquierda del de Buñola* (pàg. 56).

D'altra banda, segons les estadístiques oficials, dia primer de març de 1887, el *Caserío* anomenat *Indioteria (La)*, situat a 4.200 m de distància de la capital, estava constituït per 163 famílies, repartides en un total de 187 edificis (18 d'un pis, 165 de dos pisos i 4 de tres o més pisos); el *Caserío del Pla d'en Fusté*, a 4.300 m de distància del centre, l'habitaven 111 famílies, en 122 edificis (15 d'un pis, 105 de dos pisos i 2 de tres o més pisos).¹³⁷ A 31 de desembre del mateix any, a sa Indioteria hi consten 765 habitants (de dret i de fet), i al *Plá d'en Fuster*, 309 habitants (de dret i de fet). A Marratxí, al *Caserío* de Son Frau hi ha 19 habitants de fet i 13 de dret, i a les *Casas de labor* de Son Nebot són 17 els habitants de dret i de fet.¹³⁸

L'any 1888, l'Ajuntament de Palma havia disposat la reparació de la síquia de na Cerdana a la zona de sa Indioteria. El títol de l'expedient, que conté una relació de les finques que usaven sobrant de l'aigua de la font de Mestre Pere, és aquest: *Asequia «Ne Serdana». La Alcaldia dispone su arreglo en la parte que linda con el Camino vecinal dels Reyes en el barrio La Indioteria (Año 1888)* (AMP, lligall 1174 núm. X, fol 1).

El camí més antic entre sa Indioteria i Son Sardina era el camí de Son Pons que passava per l'interior de Son Pons dels Ullastres i de Cas Selleter. A causa de les obres de la carretera de Sóller, els propietaris tallaven el camí. Les queixes dels veïns obtenien el suport de l'enginyer municipal Bernat Calvet. Segons el text de l'informe, de 7 d'abril de 1897, el camí de Son Pons s'emprava feia més de cent trenta anys, tot coincidint en el temps amb els primers establiments de

¹³⁷ AMP, lligall 1625, núm. 1.

¹³⁸ *Nomenclátor de España (en 1º de enero de 1888)*. Provincia de Baleares. Madrid. Imprenta de la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico, 1892. Pàgines 18-19.

sa Indioteria. Respecte al tall del trànsit pel camí de Son Pons, dia 26 de juliol de 1897, el ple de l'Ajuntament de Palma aprovava: *Que el camino de Son Pons dels Ullastres es la via mas corta que enlaza los poblados de Son Sardina y la Indioteria y lo utilizan los peatones y carruages desde hace mas de ciento treinta años; es pues una via publica. [...] El propietario de Son Pons dels Ullastres aprovechó la perturbacion que produjeron las obras para cerrar con pared de cerca el camino de que se trata y destruir arando el terreno en toda la parte comprendida en su finca. El dueño de la finca siguiente, llamada la Pleta ó Cas Selleté, destruyó tambien arando la porcion del camino comprendido en terreno suyo y además estableció unas barreras que cierran con llave en la proximidad del acoplamiento del camino de Son Pons dels Ullastres con la asequia llamada «Na Cerdana». En definitiva se ha destruido y hecho desaparecer el camino publico de Son Pons dels Ullastres en toda la parte comprendida en los predios llamados Son Pons dels Ullastres y la Pleta. [...]* (AMP, Ac 191, f. 30r-32r). L'Ajuntament reconeixia inicialment el camí de Son Pons d'utilitat pública. Això no obstant, la qüestió s'allargava durant anys i el camí acabava tancat.

Fins al darrer quart del segle XIX és evident que l'àrea de sa Indioteria i el seu nucli primitiu se situava entre la carretera de Sóller i el camí de Bunyola, que delimitava dos termes parroquials diferents. La zona de sa Indioteria i Son Sardina corresponia a la parròquia de Sant Jaume, que acabava al camí de Bunyola; a l'altra part del camí començava la jurisdicció de la parròquia de Sant Miquel, a la qual corresponia Son Nicolau. Casualment, la nova església de Sant Josep havia d'ocupar terres de la possessió de Son Nicolau, just a l'altra banda del camí de Bunyola. En aquest sentit, la tradició oral afirma que l'església estava fora de sa Indioteria.

Vint-i-un anys després d'haver posat la primera pedra, el dissabte 24 de juny de 1899, el bisbe Campins efectuava la consagració solemne del temple. L'ocasió donava lloc a tot un programa de festes populars els dies 23, 24 i 25 de juny. La premsa anticipava el programa uns dies abans: *«Con motivo de la bendicion de la iglesia de San José, que se construye al lado del antiguo camino de Buñola y junto al predio Son Nicolau y al caserío de S'Indiotaria, término municipal de Palma»* (El Diario de Palma, dimecres 21 de juny. Any 1899, pàg. 2). Uns dies més tard, la notícia es llegia a la premsa: *«En la iglesia de San José (extramuros) se verificó anteayer por el señor Obispo la ceremonia de bendicion de la misma y de una imagen del Santo Patriarca, titular de aquel templo en construccion. Celebramos nosotros lo mucho que se ha adelantado desde hace poco tiempo en las obras de aquel templo, tan necesario para el bien espiritual del*

vecindario de aquellos contornos, especialmente para el poblado caserío de S'Indiotaria» (El Diario de Palma, dilluns 26 de juny. Any 1899, pàg. 1).

Després de 1878, arran de la construcció del temple parroquial, els assentaments de sa Indioteria s'estenien cap a l'altra banda del camí de Bunyola, damunt el pla de Son Fuster, a pesar de les delimitacions oficials i de les eventuals denominacions de «Sant Josep» o «Son Nicolau». Posteriorment, la definició del terme parroquial confirma l'ampliació cap a migjorn. Dia 19 de març de 1907, el bisbe Campins signava el decret d'erecció de la vicaria de Sant Josep del Terme, *in suburbano huius civitatis «S'Indioteria»*. Els límits primitius arribaven al camí vell de Sineu: *ad Septentrionem, terminis paroeciae Sancti Matthaei de «Bunyola»; ad Orientem «Camí de Montanya», «Torrent de Coua Negra», «Torrent Gros»; ad Meridiem, «Camí Vey de Sineu»; ad Occidentem, «Torrent de Bárbara», «Camí de Soller», «Camí d'els Reys», et proximioribus terminis praediorum «So'n Pons» et «So'n Reus»*. Arran de la creació de la parròquia, el 9 d'abril de 1935, els límits a migjorn s'ajustaven aproximadament fins a la línia del ferrocarril Palma-Inca: *Los límites de la expresada Parroquia serán los siguientes: El cauce del torrente de Bárbara (desde la vía férrea), la carretera de Soller, el camino de Reys, las divisiones exclusivas de los predios Son Pons, Torrent Gros, Son Reus, el camino de montaña, la divisoria inclusiva de los predios Son Massiá, Sa Cabana y Ca'n Mayol, las divisiones inclusivas de las fincas que tienen su entrada en el camino de Ca'n Mayol, menos Son Colam, la divisoria inclusiva del predio Son Cladera, en linea recta desde Ca'n Roses hasta Son Moll, la divisoria inclusiva de este predio hasta la vía férrea, el eje de ésta hasta el torrente de Bárbara en el punto que sirvió de partida*. Cap a migjorn el territori parroquial tornava a canviar el 7 d'octubre de 1969 per la creació de la parròquia de Nostra Senyora del Roser, de Son Cladera. Actualment, el límit seria el traçat de l'autopista Palma-Inca.

En resum, durant el darrer quart del segle XIX, l'estructura de sa Indioteria va adoptant una fesomia que serà identificable pràcticament al llarg d'un segle, fins a la dècada de 1960. En aquell context es consolidaven dos grans punts de referència: el creuer de camins del Pontet i la plaça de l'Església.

En primer lloc, el creuer del *Pontet* (nom que prové d'un pontet per superar la síquia de na Cerdana, al camí Roig – camí dels Reis) és un punt central per la distribució de l'aigua de la

siquia entre els regants de sa Indioteria i per la ubicació de diversos establiments comercials. En un padró de 1865-1866 hi figura una *Taberna nova*; aquella «botiga on es ven vi a la menuda» s'ha de situar prop del Pontet.¹³⁹

La centralitat del Pontet es veu confirmada l'any 1894, a través de les notícies de premsa: *En el lugar de la Indioteria, sitio denominado El Pontet existen tres tabernas*; els propietaris eren José Salom, José Florit i Miguel Salom (a) *Gramanera* (*Heraldo de Baleares*, núm. 9, 9 d'octubre de 1894). Sense determinar la correspondència exacta dels respectius titulars, els tres locals serien identificables amb els actuals establiments de Ca s'Andritxol i Es Pontet i l'antic establiment de Sa Cooperativa. Amb el temps, els establiments donaven serveis de cafè, amb barberia, botiga i, fins i tot, un petit saló habilitat per a teatre (a Es Pontet); també eren la seu de diferents associacions.

En segon lloc, l'any 1878, el propietari de Son Nicolau, Joan Palou del Reguer i Miró, cedí a l'Església un solar de Son Nicolau de 6.760 m², on s'hi edificava el temple parroquial, la vicaria i la plaça de l'Església. En paral·lel, el mateix propietari impulsava l'establiment de terres de Son Nicolau, amb la venda de porcions que tenien una superfície mitjana d'uns 5.000 m², segons dades del registre de la propietat. Provenia de Son Nicolau la pràctica totalitat de les terres que confronten amb el camí vell de Bunyola, des de l'església fins al torrent Gros (Can Salom, Can Caragol Nou, Can Balaguer, Cas Selleter, Belldeport, Cas Soller, Son Nicolauet).

En el tombant del segle xx, segons el cens de població d'Espanya, a 31 de desembre de 1900, al *Caserío de La Indioteria* hi havia 548 habitants de fet i 551 de dret, al del *Pla d'en Fuster*, 500 de fet i 504 de dret. A Marratxí, no hi consta el Pla de Son Nebot.¹⁴⁰ Els dies de Sant Joan de 1901 el poble organitzava una gran festa civil i religiosa a la plaça de l'església: «Tenemos noticia de que en el *caserío de la Indioteria*, se estan haciendo grandes preparativos para que resulte lucida la fiesta civico religiosa con que aquellos vecinos quieren honrar en este año la festividad de San Juan.» (*La Almudaina*, dissabte 22 de juny de 1901, pàg. 2).

En l'àmbit eclesiàstic, el 23 d'octubre de 1903, el prevere Cosme Josep Vidal Carreres era nomenat rector de l'església de «S. José (*S'Indioteria*)» (BOOM, 1903: 377). El 31 de gener de 1904, es beneïa una campana «En la iglesia de S. José (*S'Indioteria*)» (BOOM, 1904: 80). La

¹³⁹ El padró de Palma dels anys 1865-1866 (*Año económico de 1865 á 1866*) és el *Padron general de los carruajes y caballerías existentes en esta ciudad y su término* (AMP FP 688/2).

¹⁴⁰ *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España. Provincia de Baleares*. Imprenta de la Dirección General del Instituto Geográfico y Estadístico. Madrid, 1904, pàgs. 7-8.

pasqua de 1904 ens ha deixat una «*Lista de los que han cumplido con el precepto pascual en la iglesia de San José de Son Nicolau en el año 1904*». El llistat de noms de persona està segregat per parròquies d'origen, corresponents a sa Indioteria, Pla d'en Fuster i Pla de Son Nebot: 272 de la parròquia de Sant Jaume, de les quals 8 nins i 1 nina de primera comunió; 71 de la parròquia de Marratxí (amb 2 nins i 1 nina de primera comunió); 83 de la parròquia de Sant Miquel (amb 4 nins i 2 nines de primera comunió) (ADM III/11/12).

No hi ha dubte que els habitants de la comarca estaven interessats per tenir i regularitzar definitivament els serveis d'una església pròpia. Un indicatiu de la voluntat popular és un escrit de 21 de maig de 1904 a través del qual el comte de San Simón intercedia davant el bisbe Campins per dotar l'oratori de Sant Josep amb la reserva eucarística: «*Parece ser que en la **Iglesia de San José, en la Indioteria**, sus moradores veran con gusto que V. autorizara la Divina Reserva*». El 27 de maig, el bisbe responia en relació amb l'interès sobre «*la petición de los vecinos del lugar llamado **S'Indioteria** respecto de la administración de sacramentos*», però no l'autoritzava (ADM III/11/15). Gairebé al cap de tres anys, el bisbe creava la vicaria, el 19 de març de 1907.

Una iniciativa de caràcter social molt destacable és la fundació d'una societat de socors mutus que rebia el nom de *La Salvación*. El Reglament és de 19 de novembre de 1904, presentat al Govern Civil el 22 de novembre de 1904. Segons la normativa: «*Art. 1. Esta Sociedad tiene por objeto proporcionar a los asociados socorros, instrucción, solaz y demás ventajas que se obtienen con el trato mutuo, excluyendo de si cuanto tenga relación con la política y juegos ilicitos, debiendo tener su domicilio en el caserío de **S'Indioteria***». Tenia la seu social «*en el lugar denominado “Es Pontet Nou”*» (ARM, Govern Civil de Balears, registre d'associacions). L'anomenat «*Es Pontet Nou*» ha d'identificar-se amb l'actual *Es Pontet*, mentre que *Es Pontet Vell* corresponia a l'antic local de la Cooperativa.

Un darrer exemple de font eclesiàstica té relació amb l'arribada de la comunitat de religioses agustines a sa Indioteria, dia 30 de setembre de 1906: «*En el caserío de San José, llamado vulgarmente **S'Indioteria**, se instala una casa convento de Hermanas del Amparo*» (BOOM, 1906: 220).

Entrat el segle xx s'havia normalitzat l'ús del nom *sa Indioteria*. El 21 de febrer de 1910 el ple de l'Ajuntament acordava que les obres als camins veïnals que afectaven «*la acequia llamada Ne Sardana del suburbio la Indioteria podrian efectuarse por administración*» (AMP, Ac. 206 f. 77r). A la sessió de l'Ajuntament de 19 d'agost de 1912 s'aprovava l'acta de recepció

de les obres realitzades «*para cubrir la acequia llamada “de n' Serdana” [sic] del barrio de la Indioteria de este término municipal.*» (AMP, Ac 208 f. 367r).

Segons el cens de 1910, a Palma, el **caserío** de **La Indiotería** tenia 403 habitants i el del *Pla d'en Fuster*, 866. A 31 de desembre de 1920, dins el terme de Palma, el *Caserío* de *Ca ses Auçelles* tenia 37 habitants de fet i de dret; el de la **Indiotería**, 348 de fet i 350 de dret; el de **Son Nicolau o San José**, 46 de fet i de dret.¹⁴¹ El cens de població a 31 de desembre de 1930 registra diversos nuclis i noms de possessió (sempre amb la qualificació de *Caserío*); a Palma hi figuren *Ca ses Ausselles* (40 habitants), **Establí de Son Nicolau** (38), **Indioteria** (379), *Son Castelló* (2), *Son Fusteret* (7), **Son Nicolau o San José** (4) i *Son Pons* (4). A Marratxí, *Ca's Sastret* (2), *Sa Cabana* (11), *Son Frau* (10), *Son Macià* (16) i *Son Nebot* (145).¹⁴²

Progressivament, el topònim *sa Indioteria* era incorporat també a obres d'abast enciclopèdic. L'*Enciclopedia Universal Ilustrada*, tom XXVIII (Espasa-Calpe, 1925), ofereix aquesta definició: *INDIOTERÍA (La) Geog. Cas. de la prov. de Baleares, mun. de Palma*. Un altre cas és el *Diccionario enciclopèdic català: amb la correspondència castellana* (Barcelona: Salvat Editors, 1938) que té aquesta definició: *INDIOTERÍA (S') Geog. Caseriu del districte municipal de Palma de Mallorca, al camí de Bunyola* (pàg. 790).

Conclusió

Aquest últim capítol s'ha dedicat especialment al topònim de la barriada, deixant de banda la toponímia de les propietats. A través de les comunicacions precedents i de la seqüència de les diferents denominacions, hem pogut constatar que a la primera meitat del segle XIX existia una primitiva estructura en petita propietat i en disseminat, ben identificable.

Una bona part dels primers establiments se situen a l'antic pla de Sant Llorenç (ben documentat durant el segle XVIII). A la primera meitat del segle XIX és identificable el «barri dels Indioters» (1830-1832), que agrupa terres procedents de Son Daviu, Son Orpina i de l'antic Son Fuster, fins al camí de Bunyola.

La forma toponímica *pla dels Indioters* es documenta per primera vegada l'any 1846, damunt terres de Son Orpina i de Can Moranta; en documents posteriors (de 1860), el nom

141 *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España. Provincia de Baleares*. Imprenta de los sobrinos de la sucesora de M. Minuesa de los Ríos. Madrid, 1923, pàg. 10-12.

142 *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y demás entidades de población de España. Provincia de Baleares*. Imprenta de la Dirección General del Instituto Geográfico, Catastral y de Estadística. Madrid, 1933, pàg. 19-21.

s'estén cap al camí de Bunyola per incloure peces de terra de Cas Pedacer que provenen de l'antic Son Fuster. El nom *pla dels Indioters* incorpora un genèric geogràfic: tota l'àrea de l'antic pla de Sant Llorenç, del pla dels Indioters, del pla d'en Fuster i del pla de Son Nebot (Marratxí) forma part de la conca geomorfològica del pla de Palma. Una altra denominació és *pla de sa Indioteria*.

A partir de 1869 es documenta el topònim actual *sa Indioteria*, que ha anat creixent, i ha acabat per incloure les terres immediates situades a migjorn del camí vell de Bunyola, que es trobaven dins el pla d'en Fuster, o antic *camp d'en Fuster*. A causa de la construcció de l'església parroquial també s'usaven els noms de *Sant Josep* o *Son Nicolau*, per identificar les terres a migjorn del camí vell de Bunyola, diferenciades de sa Indioteria.

Totes les formes documentades del topònim haurien tingut una vida efimera si hagués prosperat la proposta eclesiàstica de substitució de *sa Indioteria* per *Sant Josep*, però definitivament ha prevalgut la denominació d'origen popular, un nom completament assumit per la col·lectivitat.

Bibliografia

- GINARD BUJOSA, Antoni (2004) «Sa Indioteria. Un cas de pervivència d'un topònim popular». A: PLANISI GILI, Hermínia; ROSSELLÓ GAIÀ, Margalida (coord.) *Sobre Onomàstica. Jornades d'Antroponímia i Toponímia (1993-2002)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 305-316.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2008) «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma: sa Indioteria, segle XVIII». A: BASSA I MARTÍN, Ramon; PLANISI GILI, Hermínia; VALLÈS MORAGUES, Aina (coord.) *XX Jornada d'Antroponímia i Toponímia (la Real, 2007)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 73-100.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2009) «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma (II): sa Indioteria, 1784-1831». A: BASSA I MARTÍN, Ramon; LATORRE SÁNCHEZ, Francesca; PLANISI GILI, Hermínia (coord.) *XXI Jornada d'Antroponímia i Toponímia (Santa Maria del Camí, 2008)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 13-67.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2010) «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma (III): el barri

dels Indioters (1830-1841)». A: BASSA I MARTÍN, Ramon; LATORRE SÁNCHEZ, Francesca (coord.) *XXII Jornada d'Antroponímia i Toponímia (Pollença, 2009)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 27-57.

GINARD BUJOSA, Antoni (2011) «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma (IV): el Pla dels Indioters (1841-1869)». A: BASSA I MARTÍN, Ramon; LATORRE SÁNCHEZ, Francesca (coord.) *XXIII Jornada d'Antroponímia i Toponímia. V Seminari de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística (Porreres, 2010)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 83-104.

GINARD BUJOSA, Antoni; FEMENIA ÁVILA, Joan (2004) *Sant Josep del Terme (1878-2003). Crònica de 125 anys de la parròquia*. Palma: Parròquia de Sant Josep del Terme.

VALERO MARTÍ, Gaspar (2008) *Els noms de Fora Porta de la Ciutat de Mallorca. Toponímia documentada del Terme de Palma (1230-1901)*. [Palma]: Ajuntament de Palma.